

کودک آزاری در ایران

سعید مدنی (قهفرخی)

با پیشگفتار:

دکتر شیرین عبادی

دکتر بهروز جلیلی

مدنی، سعید، ۱۳۳۹ -
کودک آزاری در ایران / سعید مدنی قهقرخی ۱ با مقدمه شیرین عبادی، - تهران : اکنون
۱۳۸۳

۴۱۶ ص : جدول .

ISBN ۹۶۴-۷۴۷۸-۰۸-۹ : ۳۰۰۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا .

کتابنامه : ص ۳۸۱ - ۴۰۵ .

۱. کودکان - ایران - سوء استفاده - تاریخ .

۲. کودکان - سوء استفاده . ۳. حقوق کودک - ایران - تاریخ . ۴. کودکان - وضع حقوقی و

قوانین - ایران . ۵. کودکان - ایران - سوء استفاده - نمونه پژوهی . الف . عنوان .

۳۶۲/۷۶۰۹۵۵

م ۱۹ الف / ۵۴ / ۶۶۲۶ Hq

م ۸۳-۲۲۴۷۶

کتابخانه ملی ایران

انتشارات اکنون

کودک آزاری در ایران

سعید مدنی (قهقرخی)

ناشر : نشر اکنون

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

نظارت و اجرا : پارمیس اندیشه

چاپ اول : ۱۳۸۳ □ ۲۱۰۰

قیمت : ۳۰۰۰۰ ریال

شابک : ۹۶۴-۷۴۷۸-۰۸-۹

تهران : کوی نصر خیابان ۳۶، شماره ۱۷ طبقه همکف

تلفن : ۸۲۶۹۲۸۱ - ۸۲۶۸۷۸۲ فاکس : ۸۲۷۶۴۴۳

صندوق پستی : ۶۱۳-۱۴۳۹۵

E - mail aknoon publish @ yahoo . com

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار اول:
۱۳	پیشگفتار دوم:
۱۵	مقدمه:

فصل اول : کودک آزاری چیست؟

۱۷	۱- تاریخچه کودک آزاری
۲۰	۲- کودک آزاری چیست؟
۲۱	۳- کودک آزاری جسمی چیست؟
۲۳	۴- کودک آزاری جنسی چیست؟
۲۶	۵- بی توجهی یا غفلت چیست؟

فصل دوم : همه گیر شناسی کودک آزاری

۲۹	مقدمه :
۳۰	۱- کودکان در چه سنی بیشتر مورد آزار قرار می گیرند؟
۳۷	۲- پسران یا دختران، کدامیک بیشتر آزار داده می شوند؟
۴۳	۳- تحصیلات کودکان آزار دیده
۴۶	۴- ترتیب تولد کودکان آزار دیده
۴۹	۵- نسبت کودک آزار دیده و فرد آزار دهنده
۶۲	۶- شیوع و بروز کودک آزاری

فصل سوم : سبب شناسی کودک آزاری

مقدمه :	۸۵
۱- عوامل روانی کودک آزاری	۸۶
۱-۱ ویژگی‌های روانی کودکان آزار دیده	۸۶
۱-۲ ویژگی‌های روانی آزار دهنندگان کودکان	۹۷
۲- عوامل خانوادگی کودک آزاری	۱۰۴
۲-۱ ویژگی‌های جمعیتی والدین کودکان آزار دیده	۱۰۶
۲-۱-۱ سن والدین	۱۰۶
۲-۱-۲ تحصیلات والدین	۱۱۳
۲-۱-۳ شغل والدین	۱۲۱
۲-۲ ساختار خانواده کودکان آزار دیده	۱۲۷
۲-۲-۱ جمعیت خانواده	۱۲۸
۲-۲-۲ سابقه بیماری جسمی یا روانی در خانواده	۱۳۴
۲-۲-۳ سابقه طلاق و جدایی در خانواده	۱۴۰
۲-۲-۴ سابقه اعتیاد در خانواده	۱۴۳
۲-۲-۵ سابقه محکومیت یا سوء پیشینه در خانواده	۱۴۵
۲-۲-۶ تک والدی بودن خانواده	۱۴۷
۲-۲-۷ انزوای اجتماعی خانواده	۱۴۹
۲-۲-۸ وجود تعارض و ارتباطات مختل در خانواده	۱۵۲
۳- عوامل محیطی کودک آزاری	۱۵۴
۳-۱ نگرش نسبت به تنبیه کودکان در خانواده	۱۵۵
۳-۲ مذهب خانواده	۱۶۰
۳-۳ شرایط اقتصادی خانواده	۱۶۱
۳-۴ وضع مالی یا میزان درآمد خانواده	۱۶۲

۳-۵. نوع منزل مسکونی خانواده ۱۶۸

۳-۶. منطقه محل سکونت خانواده : ۱۶۸

۳-۷. اشتغال کودکان خانواده : ۱۷۲

فصل چهارم: پیامدها و آثار، تشخیص و گزارش دهی کودک آزاری

مقدمه : ۱۷۵

۱- پیامدها و آثار کودک آزاری ۱۷۶

۱-۱. آثار و پیامدهای جسمی آزار کودکان : ۱۷۷

۱-۲. آثار و پیامدهای روانی آزار کودکان : ۱۸۴

۱-۲-۱. پیامدهای روانی ناشی از آزار جسمی کودکان : ۱۸۶

۱-۲-۲. پیامدهای روانی ناشی از آزار جنسی کودکان : ۱۸۸

۱-۲-۳. پیامدهای روانی ناشی از آزار عاطفی کودکان : ۱۸۹

۱-۲-۴. پیامدهای روانی ناشی از غفلت و بی توجهی نسبت به کودکان : ۱۹۰

۲- تشخیص کودک آزاری : ۲۰۱

۲-۱. اقدامات تشخیصی کودک آزاری ۲۰۲

۲-۱-۱. مصاحبه بالینی با کودک آزار دیده : ۲۰۳

۲-۱-۲. مصاحبه با والدین کودک آزار دیده : ۲۰۵

۲-۱-۳. معاینه فیزیکی کودک آزار دیده : ۲۰۷

۲-۱-۴. سایر ملاکهای تشخیص ۲۰۸

۳- گزارش دهی و مداخله در کودک آزاری : ۲۰۹

۳-۱. آگاهی عمومی ۲۱۰

۳-۲. اطلاعات متخصصین و افراد مسئول : ۲۱۴

۳-۳. سازمانهای دولتی : ۲۱۷

۳-۳-۱. مدیریت پیشگیری از بزهکاری در قانون اساسی ۲۱۷

۳-۳-۲. مدیریت پیشگیری از جرم در قوانین و مقررات عادی ۲۱۹

۳-۴-۳- مؤسسات و انجمن‌های غیر دولتی: ۲۲۴

۳-۴-۱- انجمن حمایت از حقوق کودکان ایران : ۲۲۵

۳-۴-۲- انجمن حمایت و یاری آسیب دیدگان اجتماعی (احیاء ارزش‌ها) ۲۲۶

۳-۴-۳- سایر مؤسسات و انجمن‌های غیر دولتی ۲۲۶

فصل پنجم: راهکارهای غیر حقوقی مداخله و پیشگیری از کودک آزاری

مقدمه: ۲۲۹

۱- روان درمانی ۲۳۰

۲- خانواده درمانی ۲۳۱

۳- سطوح مداخله در کودک آزاری : ۲۳۲

۳-۱- پیشگیری اولیه ۲۳۳

۳-۲- پیشگیری ثانویه ۲۳۸

۳-۳- پیشگیری ثالثیه ۲۴۱

فصل ششم: ابعاد حقوقی کودک آزاری

مقدمه ۲۴۵

۱- تعاریف ۲۴۶

۱-۱- طفل یا کودک در قوانین ایران ۲۴۶

۱-۲- کودک یا طفل بزه دیده ۲۴۸

۱-۳- کودک آزاری ۲۵۰

۱-۴- کودک‌دکان در معرض خطر ۲۵۲

۲- رویکرد قوانین ایران به حقوق کودک‌دکان ۲۵۳

۲-۱- قانون اساسی ۲۵۳

۲-۲- قوانین مدنی ۲۵۶

۲-۳- قوانین کیفری ۲۵۷

۲۵۹	۳- کودک آزاری در قوانین مدنی
۲۶۱	۳-۱- نگاهداری و تربیت کودک
۲۶۲	۳-۱-۱- حضانت
۲۷۳	۳-۱-۲- حق ملاقات کودک
۲۷۵	۳-۱-۳- تربیت کودک
۲۷۸	۳-۱-۴- اثرات قوانین مربوط به نگاهداری و تربیت کودک بر کودک آزاری
۲۸۱	۳-۲- ولایت قهری
۲۸۴	۳-۳- کودکان نا مشروع
۲۸۹	۳-۴- کودکان بی سرپرست
۲۹۱	۳-۵- فرزند خواندگی
۲۹۷	۴- کودک آزاری در قوانین کیفری
۲۹۸	۴-۱- حمایت کیفری ویژه از کودکان در پرتو مکانیسم جرم انگاری و تشدید مجازات
۲۹۹	۴-۱-۱- جرایم علیه سلامت جسمی کودکان
۳۰۴	۴-۱-۲- سیاست کیفری در جرایم علیه سلامت جسمی کودکان و اثرات آن بر آزار آنان
۳۰۶	۴-۱-۳- جرایم علیه شخصیت و سلامت روانی کودکان
۳۰۹	۴-۱-۴- سیاست کیفری قانونگذار در جرایم علیه شخصیت و سلامت روانی کودکان و اثرات آن بر آزار کودکان
۳۱۱	۴-۱-۵- جرایم جنسی علیه کودکان و سوء استفاده از آنها در فعالیت جنسی
۳۲۱	۴-۱-۶- سیاست کیفری در جرایم جنسی علیه کودکان و اثرات آن بر آزار کودکان
۳۲۳	۴-۱-۷- جرایم بهداشتی علیه کودکان
۳۲۵	۴-۱-۸- قصور در انجام تکالیف مربوط به حضانت
۳۲۶	۴-۱-۹- خنقض حقوق تحصیلی کودکان
۳۲۷	۴-۱-۱۰- ولادت کودکان
۳۳۱	۴-۱-۱۱- بهره برداری از کودکان برای نکدی گری
۳۳۲	۴-۱-۱۲- سوء استفاده از کودکان در کار

۳۳۶	۴-۱-۱۳- جرایم مواد مخدر راجع به کودکان
۳۳۸	۴-۲- حمایت‌های افتراقی (ویژه) از کودکان ازاردیده (بزه دیده) در فرآیند کیفری
۳۳۹	۴-۲-۱- مداخله مقام قضایی و حیثیت عمومی دادن به کودک آزاری
۳۴۱	۴-۲-۲- جرم‌انگاری در راستای اجباری نمودن گزارش دهی کودک آزاری
۳۴۲	۴-۲-۳- مراحل تعقیب و تحقیقات کودک آزاری
۳۴۳	۴-۲-۴- مرحله رسیدگی و صدور حکم کودک آزاری
۳۴۵	۴-۲-۵- مرحله اجرای حکم کودک آزار
۳۴۶	۴-۲-۶- سیاست‌های قانون گذار در حمایت افتراقی از کودکان ازاردیده (بزه دیده) در فرآیند کیفری و اثرت آن بر آزار کودکان
فصل هفتم: راهکارهای حقوقی مداخله و پیشگیری از کودک آزاری	
۳۵۱	مقدمه
۳۵۲	۱- سیاست‌های تقنینی
۳۵۶	۲- قوانین مدنی
۳۶۴	۳- قوانین کیفری
۳۷۹	فهرست منابع فارسی
۳۹۹	فهرست منابع انگلیسی

پیشگفتار اول:

سال‌ها پیش وقتی با کمک جمعی از دوستان و هم‌فکران انجمن حمایت از حقوق کودکان ایران را تأسیس کردم، با دو گروه منتقد روبرو شدم. دسته‌ای با اشاره به سوابق فعالیت‌ام در زمینه حقوق بشر و مسائل اجتماعی و سیاسی اصرار داشتند که در میان انبوه بحران‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه ایران و پایمال شدن حقوق اساسی شهروندان اعم از کودک و بزرگسال، تأکید بر حفظ حقوق کودکان بی‌راهه و سرایی است که در دل دنیای خشن پیرامون ما بسیار لوکس و تجملی به نظر می‌رسد. دسته دوم نیز با اشاره به انبوه مشکلات اجتماعی و شیوع دیگر انحرافات اجتماعی از جمله اعتیاد، طلاق و روسپیگری، اولویت توجه به آزار کودکان را که شواهد زیادی درباره شیوع و بروز آن نبود، نادیده گرفتن ضرورت‌ها و اولویت‌ها تلقی می‌کردند و لذا معتقد بودند باید موضوعات و حوزه‌های جدی‌تر و مفیدتری!! را برای فعالیت اجتماعی انتخاب کنم. پاسخ من به هر دو گروه، دو کلمه بیشتر نبود: "کوچک زیباست".

در آن روزگار نه چندان دور، ادبیات علمی، پژوهشی و حتی ژورنالیستی درباره آزار کودکان به شدت محدود بود. گزارش‌های "کودک آزاری" حتی در صفحات حوادث روزنامه‌ها نیز به ندرت به چشم می‌خورد و میزان اطلاع و دانش ما درباره این موضوع از پرونده‌های حقوقی ارجاعی فراتر نمی‌رفت، اما در عین حال شدت قبح و زشتی همین موارد اندک کافی بود تا انگیزه لازم برای فعالیت در زمینه حقوق کودکان ایران را ایجاد کند.

از این گذشته همیشه اعتقاد داشتم که نیل جامعه ایران به توسعه، پیشرفت، و آبادی جز با سرمایه‌گذاری بر نیروی انسانی و بالاخص کودکان و نوجوانان ممکن نیست. تنها در صورت تولد و رشد کودکان سالم می‌توان نوید جامعه‌ای سالم را در آینده داد و

لذا هنوز عموم مردم، صاحب‌نظران، روشنفکران، و اصحاب قدرت باید نیروی بسیار بیشتری را صرف کودکان نمایند. جای بسی خوشوقتی است که طی سال‌های اخیر حساسیت متخصصان، اهل فکر، روزنامه نگاران و به‌طور کلی اصحاب علم و تحقیق درباره پدیده زشت غیر انسانی آزار کودکان بسیار افزایش یافته که حاصل آن نیز انتشار مقالات و کتاب‌ها و تدوین پژوهش‌ها و پایان نامه‌های قابل توجه در این زمینه بوده است. کتاب حاضر با بررسی همه یا لاقلاً اکثریت قابل توجه این مطالعات تلاش کرده با رویکردی علمی جمع‌بندی مشخصی از وضعیت آزار کودکان در ایران ارائه دهد. توجه همزمان به ابعاد حقوقی و غیر حقوقی کودک آزاری بر جامعیت مطالب کتاب افزوده و چار چوب و دیدگاه روشنی از وضعیت موجود به دست داده است. لذا ضمن آرزوی موفقیت برای نویسنده محترم کتاب، امیدوارم در آینده شاهد انتشار کتاب‌های بیشتری در این زمینه و دیگر ابعاد خشونت خانوادگی در ایران باشیم.

دکتر شیرین عبادی

پیشگفتار دوم:

طی ۲۱ سال گذشته که اینجانب افتخار خدمت در دپارتمان روانپزشکی اطفال دانشگاه علوم پزشکی ایران را داشته‌ام در کمال تأسف همواره با معضل سوء رفتار با اطفال مواجه بوده‌ام. والدین بسیاری اختلالات روانپزشکی مانند ضعف عملکرد تحصیلی، بی‌اختیاری ادرار و اختلالات رفتاری را بی‌ادبی، بدرفتاری و بد تربیتی طفل قلمداد می‌کنند و لاجرم کتک را چاره ادب کردن می‌دانند. دیگر از اختلال بیش فعالی توأم با کمبود توجه بگذریم که ضرب و شتم بچه خرابکار وظیفه است؟

پرتو نیکان نگیرد آنکه بنیادش بد است

تربیت نا اهل را چون گردکان بر گنبد است

شاید این معضل از آنجا ناشی شود که طفل مایملک والدین قلمداد می‌شود، همان‌طور که من حق دارم اتومبیل شخصی خود را به دیوار بکوبم، حق دارم فرزندم را هم کتک بزنم. شاید هم اشکال در نقص اطلاع رسانی توسط رسانه‌های جمعی و فقر و بی‌فرهنگی در زمینه پرورش فرزند باشد، در حالی که منابع فرهنگی و مذهبی ما در زمینه حمایت از کودکان از کودکان از غنای خاصی برخوردار می‌باشند. از این گذشته بدرفتاری با کودک منحصر به این نوع سوء رفتار نبوده بلکه سوء رفتار هیجانی، فرهنگی، غفلت و غیره نیز کاملاً شایع و قابل ذکرند. بنظر بنده پس از والدین، مسئولیت وضع موجود با اولیا آموزش و پرورش و سپس سازمان صدا و سیما است

همکار محترم جناب آقای سعید مدنی از دو سال پیش بنده کمترین را دعوت به همکاری و انجام وظیفه در این زمینه نموده و اینجانب نیز سعی در ادای دین داشته‌ام. کتاب حاضر نیز که با همت ایشان و سایر همکاران محترم تنظیم شده انشاء ... فتح بایی جهت مبارزه با این مصیبت اجتماعی گردد.

دکتر بهروز جلیلی

دانشیار دانشگاه علوم پزشکی ایران

بررسی ترکیب سنی جمعیت کشور نشان دهنده بافت جوان آن است. این واقعیت سبب شده تا طی سال‌های اخیر به گروه‌های سنی کف هرم جمعیت و افراد با سنین کمتر از ۱۸ سال توجه بیشتری شود. بسیاری از صاحب‌نظران مؤکداً هشدار می‌دهند که در صورت عدم توجه به سلامت فردی و اجتماعی این افراد، در آینده شاهد خسارات جبران ناپذیری برای کشور و منابع ملی خواهیم بود. این گروه از متخصصان ضرورت برخورداری از رویکرد توسعه انسانی در برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و لزوم برنامه ریزی در زمینه مسائل کودکان و نوجوانان را گوشزد می‌کنند. به دلیل همین حساسیت عمومی طی سال‌های اخیر پدیده «کودک آزاری» به عنوان یک مشکل اجتماعی بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته است. علاوه بر این، افزایش حساسیت عمومی در سطح جهانی نسبت به آذیت و آزار کودکان و تأثیرات درون مرزی آن از طریق فشار مؤسسات بین‌المللی بر دولت‌ها برای توجه ویژه دستگاه‌های مسئول دولتی به پدیده مذکور، گسترش سازمان‌های غیردولتی فعال در این زمینه، افزایش علاقه مؤسسات علمی و پژوهشی دانشگاهی به مطالعه موضوع و توجه ویژه رسانه‌های جمعی، زمینه مناسبی برای اقدام در زمینه پیشگیری و کاهش آزار کودکان فراهم آورده است. شاید از دیدگاه کلاسیک نتوان اولویت پرداختن به کودک آزاری به عنوان یک مشکل اجتماعی را به سادگی اثبات کرد، یعنی با تأکید بر شیوع، بروز و یا روند فزاینده این پدیده در مقایسه با دیگر مشکلات اجتماعی مثل اعتیاد، طلاق، سرقت، کار کودکان و یا کودکان خیابانی نمی‌توان ضرورت توجه به این مشکل را توضیح داد. اما از سوی دیگر شدت آثار فردی، اجتماعی و خانوادگی آزار کودکان و اثرات گسترده و وسیع آن بر افکار عمومی، ضرورت توجه به آن را به عنوان یک فوریت می‌تواند در دستور کار تصمیم گیرندگان اجتماعی، مسئولان سلامت روان و پژوهشگران مسائل روانی - اجتماعی قرار دهد.

در مقایسه با بسیاری دیگر از کشورها، موارد گزارش شده کودک آزاری در ایران بسیار محدود است. در عین حال واکنش افکار عمومی در برابر همین موارد محدود نشان می‌دهد که حساسیت عمومی نسبت به آن بسیار بیشتر از دیگر کشورهاست. این امر تا حدود زیادی می‌تواند متأثر از فرهنگ ایرانی باشد که در آن کودکان اصولاً مورد حمایت قرار دارند. از سوی دیگر تعداد محدود موارد کودک آزاری گزارش شده را نمی‌توان دلیلی بر پایین بودن شیوع کودک آزاری محسوب کرد. زیرا، عوامل مختلفی در مسیر آزار دیدگی کودک تا گزارش آن مداخله می‌کنند، در ایران این عوامل عمدتاً مانع گزارش کودک آزاری هستند.

این کتاب برگرفته از پژوهشی است که به سفارش مشترک دفتر صندوق کودکان سازمان ملل (یونیسف) در تهران و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تحت عنوان «گزارش وضعیت کودک آزاری در ایران» در فاصله سال‌های ۸۲ - ۱۳۸۱ انجام شد. در این کتاب تلاش شده با جمع‌بندی نتایج پژوهش‌های انجام شده درباره کودک آزاری تصویر روشنی از این مشکل اجتماعی در کشور ارائه شود. کتاب شامل مسائلی همچون همه گیرشناسی، سبب شناسی، پیامدها، آثار، تشخیص و گزارش دهی کودک آزاری، راهکارهای غیر حقوقی پیشگیری و مداخله در کودک آزاری در سه سطح پیشگیری اولیه، ثانویه و ثالثیه، و ابعاد حقوقی کودک آزاری در ایران است.

ماخذ شناسی کودک آزاری در ایران که در واقع فهرست منابع کتاب حاضر نیز هست می‌تواند راهنمای مناسبی برای پژوهشگران باشد.

بی شک توصیه‌های علمی اساتید محترم سرکار خانم دکتر فاطمه قاسم‌زاده و آقایان دکتر محمد آشوری و دکتر بهروز جلیلی نقش بسزایی در غنای پژوهش بررسی وضعیت کودک آزاری در ایران و در نتیجه کتاب حاضر داشته است.

همکاری صمیمانه سرکار خانم نیرنوری کارشناس محترم صندوق کودکان سازمان ملل متحد در ایران، جناب آقای دکتر عمران محمد رزاقی و تلاش بی‌دریغ، علاقه و پشتکار همکاران اینجانب در طرح فوق‌الذکر سرکار خانم‌ها لیلا سلیمانی نیا، هما مداح، پروین بختیارنژاد، شریعت‌نژاده و آقایان سید علی سینا رحیمی و حمزه زینالی بر جامعیت این کتاب افزوده است. از همه آنها سپاسگزاری و تشکر می‌نمایم.

امید است این کتاب زمینه اقدامات آتی به منظور ساختن آینده‌ای بهتر برای کودکان ایران را فراهم آورد.